

Nikola B. Radulović

Ljudska prava i nacionalne manjine u međunarodnom javnom pravu i zaštita jugoslovenskih manjina u Albaniji

Izvor: "[Stanovništvo slovenskog porijekla u Albaniji](#)" - Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog na Cetinju 21, 22. i 23. juna 1990. godine

Evolucija pojmova

U Deklaraciji prava naroda Rusije, koja je objavljena 15 (2) novembra 1917. godine, na osnovu junskih i oktobarskih odluka Kongresa deputata o neotuđivom pravu naroda Rusije na samoopredjeljenje, - sadržana su sledeća osnovna načela: suverenost naroda Rusije, pravo naroda Rusije na samoopredjeljenje sve do otepljenja i stvaranja samostalne države, ukidanje svih religioznih privilegija i ograničenja, i što je od prevashodne važnosti za našu temu slobodan razvitak nacionalnih manjina i etničkih grupa, koje naseljavaju teritoriju Rusije.^[1]

Od istorijskog značaja je proglas: Svim radnim muslimanima Rusije i Istoka, od 3. decembra 1917. godine, donešen kao posledica proglašenja raskinutim i uništenim ugovora carske vlasti; Savjet narodnih komesara je protiv zauzimanja tuđih zemalja kaže se u ovom proglasu, dalje, da Carigrad treba da ostane u rukama muslimana; dalje da je ugovor o podjeli Persije uništen, i da će čim se prekinu vojne operacije, vojska biti povučena, a Persijancima će biti obezbijeđeno pravo slobodnog opredjeljenja svoje sudbine. Raskinut je ugovor o podjeli Turske i oduzimanju Jermenije; čim se prekinu vojne operacije Jermenima će biti obezbijeđeno pravo slobodnog opredjeljenja svoje političke sudbine; garantuje se sloboda vjerovanja i običaja, nacionalnih i kulturnih interesa, i ukupnog nacionalnog života. "Vi sami treba da budete gospodari u svojoj zemlji, vi sami treba da izgrađujete svoj život na svoj način, vi imate pravo na to, jer je vaša sudbina u vašim rukama."^[2]

Ovo su dva i prva u političkoj istoriji i istoriji prava, precizno formulisana dokumenta, od kojih počinje regulisanje prava nacionalnih manjina, koje će vremenom evoluirati u ljudska prava.

Na drugom kraju svijeta i skoro istovremeno razmišljalo se na sličan način o nacionalnim manjinama, o čemu svjedoči govor američkog predsjednika Vudro Vilsona od 27. maja 1916. godine, koji ovim govorom proklamuje pravo naroda na samoopredjeljenje. Zapravo objavio je da svaki narod ima pravo da izabere suvereno pod kojim će živjeti. Najčešće spominjani akt kad je riječ o pravu na samoopredjeljenje, pravna posledica kog je i pravo nacionalnih manjina, i kad je u pitanju uređenje svijeta nakon prvog svjetskog rata, jeste "Četrnaest tačaka" pomenutog predsjednika od 18. januara 1918. godine. Sadrži sledeća načela: apsolutna sloboda plovidbe morima, uklanjanje ekonomskih prepreka i uspostavljanje jedinstva u uslovima trgovine među svim nacijama, apsolutno nepristrasno rešenje svih kolonijalnih sporova, zasnovana na strogim primjenama načela da prilikom rešavanja ovih pitanja koji se tiču suvereniteta, interesa zainteresovanog stanovništva, moraju biti od iste važnosti kao i opravdani zahtjevi one vlade čija prava treba da se utvrde; autonomni razvitak naroda Austro-Ugarske, oslobođenje i vraćanje okupiranih teritorija, Rumunije, Srbije i Crne Gore, obezbeđenje slobodnog izlaza na more Srbiji, prijateljsko regulisanje odnosa između balkanskih naroda na osnovu istorijskih i narodnih granica: priznanje suvereniteta samo Turskom dijelu Otomanske imperije i pravo na autonomni razvitak ostalim nacionalnostima koje su bile pod turskom upravom; stvaranje nezavisne države Poljske i na kraju stvaranje opšteg udruženja nacija u cilju zajedničkog garantovanja političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta velikih i malih država.

11. februara 1918. godine Wilson u Kongresu govori sasvim određeno o pravu na samoopredjeljenje. Rečeno je da pravo na samoopredjeljenje nije samo fraza. To je imperativni princip akcije, narodi se

ne mogu predavati iz jednog suvereniteta u drugi putem međunarodnih konferencija ili između rivala i antagonista, već se o tome mora odlučivati putem slobodnog pristanka direktno zainteresovanih naroda.

Nekoliko dana nakon toga je američka delegacija stigla u Pariz na mirovne pregovore, kojima je trebalo da se završi Prvi svjetski rat, i ova će delegacija sistematski insistirati na doslednom primjenjivanju ovog prava do zaključenja poslednjeg mirovnog ugovora.

General Smuts o Društvu naroda izrekao je 14. decembra 1918. godine misao, koja će na kraju nadvladati, uprkos Vilsonovim i sovjetskim deklaracijama, osnovni sadržaj koje je bila teza, da osnovni princip koji treba da rukovodi ovo društvo u teritorijalnoj politici, treba da se uspostavi mandatni sistem, kao opšti naslednik ili sukcesor razbijenih imperija Njemačke, Austro-Ugarske i Turske.^[3] Konačno je pledirao i pored toga za protivpravnu aneksiju i za prava nacija na samoopredjeljenje. Nažalost ovim mislima Vilson je bio duboko impresioniran, i pod ovim neposrednim uticajem konačno je korigovao svojih 14 tačaka, i ograničio univerzalnu primjenu prava na samoopredjeljenje, locirajući ga na teritorije oduzete pomenutim trima državama gubitnicima rata.

Na taj način, i u Paktu o stvaranju Lige naroda, uspjelo je kolonijalnim silama da spriječe unošenje u ovaj Pakt klauzule o pravu na samoopredjeljenje; sile pobjednice su bile glavne kolonijalne sile, i u odnosu na njih bilo je odbačeno pravo na samoopredjeljenje. Primjena ovog prava bila prihvaćena samo u odnosu na narode koji su živjeli pod administracijom Austro-Ugarske, Turske i Njemačke.

Versajski sistem i prava naroda - manjine

Direktna međunarodno-pravna posledica, ugovora poznatih pod imenom Versajski mirovni ugovori, ugovora zakona kako ih naziva nauka Međunarodnog prava, jeste inaugurisanje prava manjina i to kao posledice neprimjene prava na samoopredjeljenje u totalu. Zbog toga je stvoren, dakle, i institut zaštite prava manjina. Posledica ovog načina u odbijanju prava na samoopredjeljenje, jeste činjenica a u 14 manjinskih država imamo 23.127.000 stanovnika manjinskih nacionalnosti i etničkih grupa.^[4] Što znači, da nacionalne države stvorene i razgraničene Versajskim mirovnim ugovorima, nijesu dosledno formirane na etničkom principu, i zbog toga u ovim mirovnim ugovorima formulisane su odredbe o zaštiti nacionalnih manjina i o njihovim pravima.

Nauka međunarodnog javnog prava, reagujući odmah, i s obzirom na činjenicu da su manjinska prava segment međunarodnog javnog prava, interpretirajući potrebe o zaštiti manjina izučava preko ovih odredaba prvenstveno pravni položaj čovjeka u međunarodnoj zajednici. Ovaj objekt proučavanja i zaštite međunarodnog javnog prava, nauka međunarodnog prava definiše kao "Grupe pojedinaca, državljana date države koja se od brojno preovlađujuće grupe državljana razlikuje po izvjesnim obeležjima, kao što su na primjer nacionalna, rasna, vjerska jezička itd."^[5]

Pravna kvalifikacija pripadnosti grupi - manjini moguća je na osnovu subjektivnih elemenata, na osnovu izjave lica o pripadnosti određenoj manjini; ili na osnovu objektivnih elemenata, tj. postojanja određenih činjenica koje objektivno uslovljavaju pripadnost određenog lica manjinskoj grupi, kao što je pripadnost određenoj vjerskoj organizaciji (Jevreji). Novija praksa uzima subjektivne elemente kao osnovu u ocjeni pripadnosti određenoj manjinskoj grupi, dopunjavajući ih u objektivnim elementima. Primjera radi i objašnjenja radi navodimo religiozne grupe.

Provjeravanje se vrši uvidom u crkvene grupe. Kod rasnih manjina opet subjektivni element je odlučujući. Preciziranja radi, kazaćemo određene pripadnosti manjinskoj grupi ne mora u svakom slučaju proizilaziti nasleđem odnosno određenjem po precima, već se može odrediti i vaspitanjem ili subjektivnim osjećanjem (pripadnici određenih porodica u Ulcinju, po sopstvenom priznanju vremenom albanizovani, su hercegovačkog porijekla. Ova činjenica upućuje na zaključak, da je prethodna konstatacija nauka sasvim tačna).

Nekoliko reminiscencija na određene istorijske činjenice, pomoći će svakako u definisanju pojma

manjina. Pojedini teoretičari tvrde, da se ova ustanova neposredno vezuje i da nastaje na osnovama Vestfalskog mira od 1648. godine, koji je proklamovao načelo cuius regio ilius religio.^[6] Devetnaesti vijek je, i naravno preko međunarodnih ugovora kvalifikovao ustanovu manjina, kao posljedicu nacionalnih pokreta i težnji podjarmljenih naroda za stvaranjem nacionalnih država. Nasuprot tome "jedna nacija, jedna država", bila je neostvarljiva, pa je problem manjina nastao kao rezultat nepomirljivih rešenja, oko stvaranja homogenih nacionalnih država i etničkih heterogenosti.

Završni akt Bečkog kongresa od 1815. godine garantovao je poljskom narodu nacionalna obilježja i političke ustanove na podijeljenim teritorijama. Na ovom Kongresu rešavano je i o položaju jevrejskog naroda u njemačkim državama. Pariskim ugovorom od 1856. godine Turska je preuzela obavezu zaštite hrišćana u Turskoj u pogledu nediskriminacije u vjerskom, rasnom i etničkom pogledu.

Na osnovu klauzula Berlinskog ugovora od 1878. godine, Crna Gora, Srbija i Rumunija preuzele su obaveze obezbeđivanja vjerskih sloboda i ravnopravnosti građana, bez obzira na nacionalnu pripadnost.

Međutim, XIX vijek ne poznaje i pored ovoga, ni kao načelo, ni kao pravo manjina, međunarodni subjektivitet ovih, bile su samo nacionalne manjine, objekt zaštite pomenutih međunarodnih ugovora.

Tek, ili kao što je već rečeno određene mjere zaštite nacionalnih manjina javljaju se tek nakon prvog svjetskog rata i to kao pravna posledica afirmacije prava na samoopredjeljenje. Versajski ugovori i Liga naroda usavršavaju sistem zaštite manjina, koji se odnosio samo na grupe u određenim državama, i tek od tada nacionalne manjine preko ove pravne zaštite stiču obeležja subjekata međunarodnog javnog prava. Ovaj sistem je takođe regulisao sankcije povreda osnovnih prava nacionalnih manjina.

Određeno govoreći odredbe o zaštiti manjina, sadržavali su ugovori o miru sa Austrijom, Mađarskom, Bugarskom i Turskom. Zatim posebni ugovori sa Poljskom, Čehoslovačkom, Kraljevinom Srba, Hrvata i Slovenaca, Rumunijom i Grčkom.

Posebno i naročito u ovom trenutku ističemo da je Albanija 1921. godine i prilikom prijema u Društvo naroda, preuzela rigorozne i precizne obaveze zaštite velikih manjinskih grupa, unutar svojih malih granica, i to preko jednostrane deklaracije, i kao condicio sine qua non prijema u Društvo naroda.

Neophodno je navesti, jer je skoro istorijski zaboravljeno na ustanovljena prava jugoslovenskih nacionalnih manjina u Albaniji, naročito na ona prava naših manjina, koja je albanska država 1921. godine garantovala, povredu kojih je mogla država SRS ili samo naše manjine neposredno putem peticije isticati na arbitražno rešavanje pred forumima Lige naroda.

Akt o priključenju Albanije Društvu naroda garantovao je našim manjinama u Albaniji sledeća prava: jednakost pred zakonom; zabranu diskriminacije na osnovama pripadnosti rasi, vjeri i jeziku; pravo na upotrebu manjinskog jezika u javnom saobraćaju, pravo nastave na maternjem jeziku u gradovima, naročito gdje su postojale brojne manjinske grupe. Takođe pravo osnivanja vjerskih i socijalnih ustanova. Naročito obezbeđenja ovih prava koja su nastala još u vremenima Otomanske imperije.

Nauka međunarodnog javnog prava, ili koliko je nama poznato, nije se na ovaj način bavila problemima zaštite jugoslovenskih nacionalnih manjina u Albaniji. Bavila se dakle samo konstatacijama ugovorenih koristi ovih manjina. Za razliku od ovoga geografska nauka ili etnološka, daleko se više bavila ovim problemom o čemu svjedoče radovi Jovana Cvijića, koji je nakon završetka prvog svjetskog rata, i kao pomoć jugoslovenskoj delegaciji na mirovnim pregovorima u Parizu, elaborirao sve etničke granice Jugoslavije, pa i prema Albaniji, uz istorijske konstatacije, prostiranja jugoslovenskih nacionalnih manjina u Albaniji uglavnom da jugoslovenske nacionalne manjine su svoj nacionalni identitet sačuvale u sjevernim oblastima Albanije, počev od

Skadra.

Nekoliko historijskih podataka, koje je minuciozno zabilježio jedan katolički funkcioner, neće biti na odmet da se ovdje konstatuju.^[7] Skadar je imao prije 1912. godine, odnosno prije prvog balkanskog rata 40.000 stanovnika, od kojih su dvije trećine bili muslimani, jedna trećina katolici, a pravoslavnih je bilo takođe jedna kolonija. Svi Skadrani, bez obzira na vjeru, kaže ovaj funkcioner, "govore srbijanski", ali da se tu govore i čuju i drugi jezici. Da pravoslavni imaju svoju školu, crkvu i pravoslavnu župu. Ovaj putopisac je u pomenutoj knjižici naveo, da su ljumljani do XVIII vijeka govorili srpski, danas da su svi muslimani i da govore albanskim jezikom.

Transformacija prava manjina nakon drugog svjetskog rata u ljudska prava

Posmatrajući stvar grosso modo, pravo manjina se pretvara u pravo ljudi, ili ovako pod režimom organizacije Ujedinjenih Nacija. Pravo manjina, dakle, ne koristi se u većoj mjeri i ne razvija se, do Drugog svjetskog rata daleko više razvijaju ili u skladu sa odnosima koji regulišu Povelja OUN i pravnim odnosima međunarodne zajednice kakva je nastala pod režimom organizacije Ujedinjenih nacija.

Pojava njena definiše se i u OUN, pa zbog toga navodimo sintezu ili sintagmu Generalnog sekretarijata Ujedinjenih nacija o kvalifikaciji manjina. Tu se govori o manjinama kao o posebnoj vrsti zajednica ljudi, ili grupe, koje sjedinjuju zajedničko etničko porijeklo, vjera i jezik: Pravna definicija prema teoriji bi izgledala, manjine su određene grupe sa određenim obilježjima i koje se nalaze "u odnosu kvantitativne podređenosti prema drugoj ili drugim grupama u okviru date države".^[8] Opširnije govoreći, manjina je ona neprevladavajuća grupa sa stabilnim etničkim, vjerskim i jezičkim obilježjima i ubjedljivo različita od onih koje ima ostalo stanovništvo, i koje naposljetku žele da očuvaju.

U čl. 25. Nacrta pakta o građanskim i političkim pravima, izrađenog u okvirima organizacije Ujedinjenih nacija, lakonski se kaže, u državama gdje postoje etničke, vjerske i jezičke manjine, lica koja pripadaju tim manjinama ne mogu biti lišena prava, da u zajednici sa ostalim članovima njihove grupe imaju svoj samostalni kulturni život, da ispovijedaju i vrše obrede svoje vjere, ili da upotrebljavaju svoj jezik.

Tako, jasno je iz ovih legislativa pravo manjina nakon drugog svjetskog rata, daleko ograničenije nego pod Ligmom naroda. Nažalost nema doktrinarnih objašnjenja zbog čega je ovaj regres. Očekivano je bilo veliko proširenje i s obzirom na činjenicu da su pobjednici bili demokrati, odnosno demokratske sile svijeta.

Konfirmisano je načelo lojalnosti manjina, i kao politička posledica zloupotrebe prava manjina između dva svjetska rata, ne samo nakon drugog svjetskog rata nego i 1923. godine na Trećem zasjedanju Društva naroda i rezolucijom od 21. septembra 1923. godine. Ovo načelo je uključeno i u Pakt o ljudskim pravima i kao element zaštite manjina.

Poštujući načela o zaštiti nacionalnih manjina Kraljevina SHS je još 10. IX 1919. godine, zaključila ugovor sa glavnim savezničkim i udruženim silama o zaštiti nacionalnih manjina.^[9] Da bi neka grupa po ovom ugovoru, odnosno po čl. 9. ovog ugovora uživala status i prava zaštite nacionalne manjine, trebala je imati sledeće kvalifikative: da žive u varošima i srezovima (districts) nastanjenim u znatnoj mjeri pripadnicima srpsko-hrvatskim-slovenačkim i koji pripadaju manjinama etničkim po vjeri ili jeziku. Na ovaj način Kraljevina SHS je i ovim ugovorom postigla zaštitu svojih nacionalnih manjina u svim susjednim državama, pa on i danas posredno, pravno potrebno predstavlja pravni osnov zaštite nacionalnih manjina, jugoslovenskih nacionalnih manjina Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i u susjednoj Albaniji.

Međutim, danas i pod režimom organizacije Ujedinjenih nacija akcenat je stavljen na ljudska prava, na zaštitu ovih ljudskih prava, obaveze koje imaju sve članice Ujedinjenih nacija. Osnovna ljudska prava, kao što ćemo kasnije videti, sadrže sve elemente zaštite nacionalnih manjina, tako da u zaštiti

ljudskih prava važe pravila *mutatis mutandis* nacionalnih manjina.

Nauka međunarodnog prava bavila se historijom ljudskih prava pa je na sledeći način zabilježila ili kako će ovdje iznijeti osnovna historijska fakta u razvitku ovih prava. Ovaj problem je bio i predmet proučavanja filozofske nauke, u enciklopedijskom smislu riječi, tako da je to danas i kategorija duboke novije historije, ili sa počecima u pravnom humanizmu, razrađen u renesansi. Zatim preko prirodno-pravne škole prava nalazi mjesto u opštoj evoluciji volje i znanja humane inteligencije.

Ova nauka bilježi kao prvi pravni akt Magnu kartu iz 1215. godine, koju je enciklopedijska nauka nazvala Velikom Poveljom slobode kao osnov ustanovljenja kodeksa ljudskih prava. Zabilježena je zatim Američka deklaracija o nezavisnosti iz 1776. godine, kao i Deklaracija čovjeka i građanina iz 1789. godine, kao veliki akt francuske revolucije, koji nastavljaju legislativu ljudskih prava. Ta pozitivno pravna praksa aplikuje se postepeno u ustave svih nacionalnih država, naročito u XIX vijeku. Ali sve do danas odnosno do poslije drugog svjetskog rata, nema ni jednog međunarodnog pravnog akta koji potpuno reguliše i za međunarodnu zajednicu kodeks ljudskih prava.

Istorija zaštite manjina pokazuje da se i u vremenima prije prvog svjetskog rata, i kroz ustanovu zaštite manjina probija ideja zaštite ljudskih prava kao međunarodna obaveza i preko humanitarne intervencije. Presedani vjerske zaštite, zatim narodnosne bili su pravna osnova i oblik u kome za ona vremena najznačajnija ljudska prava dobijaju pravnu snagu u međunarodnom pravom poretku. U tom smislu odredbe ugovora proizašlih sa velikih kongresa evropskog koncepta sila, takođe i drugih ugovora kao što su Haška i Ženevska konvencija, predstavljaju ugovorna obezbeđivanja opšte ljudskih prava. Ovdje treba pomenuti takođe Kučuk Kajnadžirski mir, kojim je Rusija postigla za unaprijed zaštitu pravoslavnog življa u okvirima Otomanske imperije.

Iako ne univerzalni vid, već više kolektivistički i preko savremenih međunarodnih mirovnih ugovora, ili onih koji su proizašli po okončanju Prvog svjetskog rata, i preko odredaba o zaštiti nacionalnih manjina, zaštita ljudskih prava postaje tek tada i pod tim uslovima međunarodna kategorija. U ovim ugovorima, obavezno je bila sadržana izvjesna kategorija odredaba, kojima su se obezbeđivala izvjesna prava za sve stanovnike odnosnih država bez razlike, ne samo za pripadnike manjina, pa i za strance, što znači da su to po svojoj suštini bila ona prava koja su danas stekla tako široku razradu i koja su i onda uočavana kao opšta ljudska prava.^[10]

Naučna institucija međunarodnog prava, kao Institut za međunarodno pravo formulisao je Deklaraciju o pravima čovjeka 12. oktobra 1929. godine. Prije toga Međunarodna diplomatska akademija o ljudskim pravima u Rezoluciji o ljudskim pravima od 8. novembra 1928. godine i ovim intelektualnim radom unapređuju ljudska prava, pledirajući na donošenje međunarodnih akata. Naučnici takođe, kao P. Fauchille (*Traite de droit international public*, Pariz 1925) navodi da su ugovori zaključeni pod okriljem Društva naroda istinska - Povelja ljudskih prava, stariji nego bilo koji svjetski ustav, jer su pravila koja oni sadrže proklamovana kao osnovni zakon, u tom smislu što ni jedan unutrašnji zakon ne može biti jači od njih.

Izuzetak od ovoga i kao kuriozum, navodimo izuzetno nepravedan Status jugoslovenskih manjina u Italiji do drugog svjetskog rata, koje su bile bez ikakve pravne zaštite, i to kao direktna posledica neravnopravnih ugovora; i za razliku od lica italijanskog državljanstva nastanjenih u Jugoslaviji, koja su uživala manjinsku zaštitu, a po Sen-žermenskom ugovoru uživali su specijalna prava, na osnovu opcije za italijansko državljanstvo, i bez obaveze prenošenja domicila izvan Jugoslavije. Ta prava su zadržali i na osnovu Rapalskog ugovora od 12. XI 1920. godine. Konvencija od 6. aprila 1922. godine iz Rima, Sankt-margeritskih konvencija o opštim sporazumima od 23. X 1929, Rimskog sporazuma o Rijeci od 27. januara 1924. i famoznim Neptunskim konvencijama od 20. jula 1925. godine.

"Ljudski dinamit" je termin upotrebljen nakon drugog svjetskog rata da precizno i kao sintagma označi držanje njemačkih manjina u zemljama srednje Evrope. Dakle bile su razarajući element ovih država, zbog naglašene manjinske zaštite koju su uživali od strane upravljača Trećeg rajha. Zatim, genocid u historiji nepoznatog kršenja ljudskih prava, - uticali su definitivno da se još u toku

drugog svjetskog rata, sa sistema zaštite manjina definitivno ustanovljenog pod Ligom naroda, pređe na sistem Zaštite opšte ljudskih prava, kao sistema najbitnije zaštite kojoj je bila potrebna ratifikacija međunarodne zajednice.

Čerčil u jednom od svojih ratnih govora, definiše rat kao rat za ustanovljenje ljudskih prava, "na nerazorivoj stijeni"; Ruzvelt je govorom od 30. januara 1940. o izvjesnim slobodama za koje vjeruje da su bitne. 5. januara iste godine definisao je četiri slobode: slobodu govora, izražavanja vjere, te slobodu od bijede i od straha.

Atlantska povelja, Deklaracija Ujedinjenih nacija od 1. januara 1942. godine, Moskovska deklaracija od 30. XII 1943. godine, su dokumenta Ujedinjenih nacija kojima se riješilo da se stimulišu ova ljudska prava. Zadnja ova dva akta određuju prava i dužnosti Ujedinjenih nacija da iznađu rešenja zaštite nad kršenjem osnovnih ljudskih prava. Jedan autor iz ove oblasti definisao je drugi svjetski rat kao rat za prava čovjeka. Konferencija sila u Dumberton Oaksu, utvrđuje kao osnovni zadatak budućih Ujedinjenih nacija unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ideje, ideali ili ono što se naziva "filozofijom Povelje", i što su državnici iznosili za vrijeme rata o ljudskim pravima, činili su osnovu, mjeru izrade Povelje Ujedinjenih nacija i danas u temeljne obligacije Ujedinjenih nacija ili članice Ujedinjenih nacija, pretočene u osnovne zakone zemlje, kako u postupku sa osnovnim narodom, tako i u postupku prema pripadnicima manjina, narodnosti ili prema pojedinom strancu. Rečeno je, da se humanost pravnog poretka i stepen demokratije ogledaju i u pravnom položaju stranaca.

Tako povelja Ujedinjenih nacija u uvodnom dijelu u čl. 1. st. 3. na veoma svečan način potvrđuje, kao glavnu obavezu unapređenja prava čovjeka uz isključenje svake diskriminacije. Članovi 13, 55, 56, 66, 68. i 76, obezbeđuju obavezu organima Ujedinjenih nacija u staranju nad izvršenjem zaštite ovih prava; lajt motiv ove sankcije jeste utvrđenje da kršenje ljudskih prava predstavlja bitnu povredu međunarodnog prava.

Državnici, predstavnici jevrejskih organizacija naročito, pisci međunarodnog prava, kao Lalutepacht, koji je izradio Nacrt Povelje o ljudskim pravima rezonuje, da su ljudska prava u stvari u takvoj uzajamnoj zavisnosti, da bi vlada koja bi kršila osnovna prava svojih građana uopšte, teško poštovala posebna prava nacionalnih i drugih manjina, sintetiše ovim rezonom ukupan rezultat ideologije u ovom domenu.

Na odluku da umjesto usavršavanja zaštite nacionalnih manjina, pređe na stvaranje univerzalnog sistema zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, uticala je dakle i ova ideologija.

Osjetila se potreba da se ustanovi međunarodni standard osnovnih prava i sloboda, koje će se zajemčiti svima, pa se precizira obezbeđenje standarda građanskih, političkih, ekonomskih, etničkih i kulturnih prava, kao standard najznačajniji za obezbeđenje mira i sigurnosti u svijetu.

Povelja prije svega i kao ustav, a zatim sveopšta deklaracija od 10. decembra 1948. godine, kondenzuje radničkim jezikom sveukupni rezultat savjesti čovječanstva u materiji ljudskih prava. U ovim dokumentima nema naročitih odredaba o pravima manjina, iako su Jugoslavija, Danska i SSSR i ovu legislativu predlagali, ali i pored toga prava manjina ili veliki dio ovih prava obuhvata univerzalna deklaracija.

Da su manjinska prava ustanovljena pod sistemom Društva naroda zadržana i očuvana, može se zaključiti čitanjem čl. 2, 3, 7, 15, 18, 21, 22, 26, 27. koji se odnose na opšte isključenje diskriminacije po osnovu rase, boje, pola, jezika, vjere, političkih i drugih ubedenja, nacionalnog i socijalnog porijekla, svojine, rođenja ili drugog položaja; zatim na pravo na život, na slobodu i ličnu bezbjednost, na jednakost pred zakonom, jednaku pravnu zaštitu bez diskriminacije, na pravo na državljanstvo, na pravo slobodnih mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, na pravo slobodnog udruživanja i okupljanja, na pravo učešća u upravljanju, na pravo pristupa javnim službama, na pravo organizovanja, ekonomskih, socijalnih i kulturnih institucija, na pravo dostojanstva i slobodnog razvoja ličnosti, na pravo roditelja da određuju način vaspitanja svoje djece, na pravo slobodnog učešća u kulturnom životu i naučnom poretku. Prema tome, samo neka manjinska

pozitivna prava su izostala kao pravo na obrazovanje kulturnih i sličnih ustanova. Ova prava su izostala pod pritiskom zemalja koje su insistirale na činjenici da bi ustanovljenje istih uticalo na dezintegraciju nacija, a da bi striktna primjena ovih izostavljenih prava dovela do diskriminacije.

Ipak i konsenzusom i na inicijativu Generalne skupštine Ujedinjenih nacija unošenje načela na samoopredjeljenje u nacrt Pakta o građanskim i političkim pravima, iako oskudno i sažeto, koje i ako bude usvojeno predstavljaće za budućnost osnovnu i pravnu garanciju, za zaštitu izvjesne grupe ili kolektivne volje.

S tačke gledišta pozitivnog prava, postoje samo navedene deklaracije o ljudskim pravima, kao obavezujuće norme ponašanja država, i kao pravni osnov zaštite manjina. Pozitivno pravi osnov ovih akata potvrđuje i Memorandum o saglasnosti o Trstu iz 1954. godine i Manjinski Statut oba akta pozivaju se na Univerzalnu deklaraciju.

Samo zatvorene države i društva, danas predstavljaju problem u pogledu zaštite ne samo ljudskih prava nego i manjina. Što je sasvim suprotno sve većoj integraciji svijeta, uslovljenoj saradnji na ekonomskom planu, naročito i pod uticajem brzog saobraćaja, koji je sva rastojanja skoro poništio; to je dovelo do relativizacije državnih granica i stvaranja "građanina svijeta".

Jugoslavija u svom Ustavu, takođe i ustavi republika, minuciozno su pretočili u svoj sadržaj sve odredbe o ljudskim pravima i o zaštiti nacionalnih manjina; osim toga svojim unutrašnjim zakonodavstvom Jugoslavija je ova prava unaprijedila.

Prema tome, navedeni su svi pozitivno pravni dokumenti međunarodnog prava, obavezujući za sve članice Ujedinjenih nacija, pa i za naše susjede, na osnovu kojih jugoslovenske nacionalne manjine u susjednim državama uživaju međunarodnu pravnu zaštitu. Ovi dokumenti se takođe odnose i na Status jugoslovenskih nacionalnih manjina u Albaniji. Neredovan saobraćaj, samo u ekonomskom pogledu pretpostavljamo, ne omogućava načine uvida u faktički status jugoslovenskih nacionalnih manjina u Albaniji, kojih kao što je u fragmentima navedeno, ima i koje pretpostavljamo održavaju svoj nacionalni identitet.

Napomene

1. Dr Milan Bulajić - Pravo na samoopredjeljenje u društvu naroda i Ujedinjenim nacijama (1917-1962) Beograd 1963.
- 2 Isto str 21.
3. Isto, str. 29.
4. Isto, str. 35.
5. S. Avramov, Međunarodno javno pravo, Beograd 1963.
6. Isto, str. 237.
7. Fra Lovro Mihačević, "Po Albaniji, dojmovi s puta", Zagreb, 1911.
8. Ljudska prava i zaštita manjina (Droit d' homme et protection de minorites). ar Milan Marković, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo 1952/3.
9. Službene novine Kraljevine SHS br. 244-XXX od 9. oktobra 1922.
10. Isto, str. 443.